

Малиновська Н. Л.,

*викладач кафедри слов'янської філології та журналістики
Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ПРЕСА КОРИННИХ НАРОДІВ РФ: ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ І ПАРТНЕРИ. ЁРZЃŃ VAL – ПЕРШЕ ДІАСПОРСЬКЕ ВИДАННЯ НАРОДУ ЕРЗЯ В УКРАЇНІ

В умовах російсько-української війни перед Українською державою постає питання пошуку союзників та партнерів у відсічі агресії рф проти України. Такими партнерами повинні бути не російські так звані ліберали, у висловлюваннях яких помітні ознаки шовінізму та імперського мислення, а представники національних республік рф. Підтримання в Україні друкованої періодики та інших видів ЗМІ корінних народів рф надасть можливість порушити питання щодо збереження національних мов, відродження національної пам'яті та формування національної ідентичності цих народів. Це сприятиме дезінтеграційним процесам у російській федерації, яка є екзистенційним ворогом України та її громадянам.

У вітчизняному журналістикознавстві надзвичайно бракує досліджень щодо преси корінних народів рф. Їхні діаспорські видання залишаються не описаними в українській науці в царині історії журналістики. Тимчасом, співпраця між українськими медіа та ЗМІ корінних народів рф дасть можливість отримувати більше інформації про стан народів національних утворень рф, їхню боротьбу за свої права без нашарувань російської пропаганди.

Мета цього дослідження – охарактеризувати умови, у яких існує преса корінних народів рф, а також окреслити актуальну для журналістики корінних народів рф проблематику.

Політичні умови функціонування журналістики корінних народів рф.

У складі російської федерації знаходиться 21 національна республіка.[8] Федеральна влада чинить тиск на корінні народи, що проживають у цих республіках. Її мета – асимілювати та остаточно підкорити ці народи. Перш за все, під контроль держави потрапляють локальні медіа. Вони перетворюються з незалежних видань на рупори пропаганди Кремля. Ті ж, які не погоджуються на таку «співпрацю» з місцевою ат федеральною владою, опиняються в еміграції. І, як наслідок, втрачають можливості прямого доступу до своєї цільової

аудиторії. Так, 5 липня 2021 року Роскомнадзор заблокував єдине національне видання марійців «MariUver». [9] Тепер редакція знаходиться в Естонії. Тому діаспори фіно-угорських народів, що мешкають на території рф, намагаються самотужки організувати видавництво журналів, газет в іноземних країнах свого проживання.

У Мордовії відсутні незалежні ЗМІ через політичний тиск федеральної та місцевої влади рф. У вересні 2020 року відбулося рейдерське захоплення відомої незалежної суспільно-політичної газети «Эрзянь мастор», яку заснував і видавав з 1994 року Громадський фонд порятунку ерзянської мови імені Анатолія Рябова. [10] За місяць до рейдерського захоплення «Эрзянь мастор» в Києві побачив світ діаспорський суспільно-політичний журнал народу ерзя «**ĚRZÄŃ VAL**» (укр. – Ерзянське слово). Про створення часопису «**ĚRZÄŃ VAL**» повідомляли поодинокі українські та російські медіа, зокрема «Новинарня» [12], «Idel.Реалии» [3]

Зауважимо, у Мордовській республіці проживає два корінних народи – ерзя та мокша. Чисельність ерзя в рф складає півмільйона осіб, діаспора в Україні – 10 тисяч осіб. [4]

Проблематика журналістики корінних народів рф на прикладі журналу «ĚRZÄŃ VAL**»**

У Києві перший номер етнічного видання «**ĚRZÄŃ VAL**» надруковано кількома мовами: ерзянською, українською, російською, англійською. [1] Характерною особливістю написання матеріалів в журналі ерзянською мовою – використання латинки. На ерзянському національному з'їзді, що відбувся 30 вересня 2022 року в місті Отепя, Естонія, Інязор народу ерзя констатував: «Кирилиця не передає всіх звуків ерзянської мови. Невипадково в рф заборонено використовувати латинку, і це не випадково. (...) Коли людина читає кирилицею і російською, і ерзянською мовами, то у неї мозок не сприймає, що це різні мови. У неї не виникає проблем у такому випадку вставляти в неї (в ерзянську мову – Малиновська Н.Л.) російські слова». [5] Інші учасники з'їзду висловили переконання, що кирилиця є символом окупації фіно-угорських народів.

Наклад першого випуску «**ĚRZÄŃ VAL**» – 100 екземплярів. Часопис кольорового друку 55 сторінок. Станом на сьогодні вийшов лише єдиний номер журналу. Хоча планувався вихід у світ двічі на рік. Довготривала агресія рф проти України, що розпочалася 20 лютого 2014 року, не дає можливості друкувати видання, адже воно існує на пожертви.

Засновником часопису став секретаріат Інязора народу ерзя. Сьогодні Інязор – головний старійшина, співзасновник громадського національно-визвольного руху «Вільний Ідель-Урал» – Сиресь Боляень.

Він громадянин України та ветеран російсько-української війни. Територіально Секретаріат Інязора знаходиться в Києві [2]. Видання має на меті утверджувати свідомість ерзянського народу, висвітлювати діяльність національних органів – Кірдіюр – та ерзянський національний рух.

Як зазначає Інязор, «ĖRZÄŃ VAL» важко назвати засобом масової інформації через малий наклад – лише 100 екземплярів. Але це поки єдине в світі незалежне друковане видання ерзян. Інтернет-сайти з'являються і зникають, а журнал залишиться в бібліотеках та архівах – для історії. Російська влада жорстко цензурує пресу корінних народів на своїй території». [12]

Головна тема першого випуску журналу присвячена питанню функціонування національних мов країн Ідель-Уралу – Ерзяно-Мокшанія (Мордовія), Удмуртія, Марій Ел, Чувашія, Татарстан, Башкортостан, (рф). Одна із публікацій порушує проблему зменшення вживання мови народу ерзя в Мордовській Республіці. Згідно змін законодавства рф, вивчення національних мов корінних народів, а отже й ерзянської, не є обов'язковим, на відміну від російської. Принагідно зазначимо, що діє Конституція Мордовської Республіки, в статті 12 якої зазначено, що державними мовами, окрім російської, є ерзянська та мокшанська мови. [6] На сторінках журналу наводиться офіційна позиція влади республіки щодо мовного питання, зокрема, теза про відсутність необхідності відкривати гімназію з ерзянською мовою навчання.

Наступна публікація акцентує увагу на ситуації з удмуртською мовою (Удмуртська Республіка, рф). У вересні 2019 року удмуртський філолог Альберт Разін вчинив акт аутодафе перед стінами парламенту республіки в знак протесту проти агресивної мовної політики федеральної влади та впровадження російської мови як мови соціального ліфту. Зважаючи на цей трагічний факт в житті удмуртського народу, видання на своїх шпальтах звертається до голови української делегації в Парламентській Асамблеї Ради Європи Єлизавети Ясько з проханням захистити фундаментальні права людини та сприяти розголошенню інформації про стан мовної політики влади рф щодо корінних народів рф. Зауважимо, що Верховна Рада України у травні 2019 року прийняла Постанову «Про звернення ВРУ до Організації Об'єднаних націй, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської асамблеї ОБСЄ, національних парламентів держав світу щодо засудження порушення прав корінних народів у Російській Федерації та на тимчасово окупованих нею територіях України» [7].

У першому випуску журналу опубліковані роздуми ерзянського письменника Вежая Ерюша про «турботу збереження» ерзянської мови владою рф, що призвело до вимирання національної мови серед корінного народу ерзя. Автор заглибився в аналіз щодо спорідненості ерзянської мови та мови саамів, зокрема на фонетичному рівні, 40–50% слів, за спостереженнями письменника, мають однакові корені в обох мовах, і доходить висновку, що два угро-фінські народи колись мали спільного предка.

Завершується тема мовного питання корінних народів в рф передруком публікації за 1994 рік українського вченого-філолога, лінгвіста Ореста Ткаченка «Народ без політичних прав – це сад без паркану». У цій публіцистичній праці автор розмірковує над долею ерзянської мови та обурюється пропозицією російського дисидента Солженіцина про, по суті, «гуманну асиміляцію» неросійських народів. До слова згадати, що Орест Ткаченко читав лекції і в Таврійському університеті (м. Сімферополь).

Отже, у зв'язку з агресивною мовною політикою та політикою тотальної асиміляції, по суті, провадженням етноциду і лінгвоциду владою російської федерації, представники корінних народів рф засновують власні організації національно-визвольного характеру. В Україні працює національний рух «Вільний Ідель-Урал», функціонує Секретаріат Інязора народу ерзя. В рф відсутні об'єктивні ЗМІ корінних народів. Для висвітлення порушення прав корінних народів, відновлення їхньої історичної пам'яті, формування національної ідентичності діаспора створює часописи на теренах іноземних держав. Відтак, у Києві вийшов друком перший і поки що єдиний номер журналу «ĚRZÄŃ VAL», який має на меті не лише акцентувати увагу на питаннях занепаду мов корінних народів Ідель Уралу, а й розповідати про роботу Кірдіюр. Такі діаспорські видання є джерелом важливої інформації про ситуацію з корінними народами в рф. А для української журналістики, яка сповідує цінності свободи й демократії та прав людини, відкривається шлях до партнерства та підтримки ЗМІ корінних народів рф в умовах російсько-української війни.

Список використаних джерел:

1. ĚRZÄŃ VAL, журнал. URL: https://issuu.com/inязоро/docs/erz_20-01_screen
2. Erzä raškeŋ Inäzoroš URL: <http://inyazoro.info/>
3. Эрзяне Украины начали издавать журнал. Тексты в нем публикуются на латинице. Idel.Реалии. URL: <https://www.idelreal.org/a/30691914.html>

4. Ерзянські підпільники. У Києві активісти з Поволжя та Уралу започаткували рух за незалежність своїх республік. Texty.org. URL: https://texty.org.ua/articles/84414/Jerzanski_pidpilnyky_U_Kyjevi_akty_visty_z_Povolzha-84414/
5. Эрзянский язык: кириллица или латиница URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AkCzBJCVePM>
6. Конституція Республіки Мордовія URL: http://constitution.garant.ru/region/cons_mordov/chapter/59024ce80075e0ec41eba94e1d33ae69/
7. Постанова «Про звернення ВРУ до Організації Об'єднаних націй, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської асамблеї ОБСЄ, національних парламентів держав світу щодо засудження порушення прав корінних народів у Російській Федерації та на тимчасово окупованих нею територіях України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2734-19#Text>
8. Путин и родной язык. Idel.Реалии. URL: <https://www.idelreal.org/a/29378044.html#player-set-time=24.555706>
9. Роскомнадзор заблокував сайт MariUver, що базується в Естонії. Громадський рух «Вільний Ідель-Урал». URL: <http://idel-ural.org/archives/%d0%bc%d0%be%d1%81%d0%ba%d0%b2%d0%b0-%d0%b7%d0%b0%d0%b1%d0%bb%d0%be%d0%ba%d0%b8%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b0%d0%bb%d0%b0-%d0%b1%d0%b0%d0%b7%d0%b8%d1%80%d1%83%d1%8e%d1%89%d0%b8%d0%b9%d1%81%d1%8f-%d0%b2/>
10. Счастливое изгнание Кшуманцяна Пиргужа. Столица-S URL: <https://stolica-s.su/archives/275452>
11. Удмуртський вчений підпалив себе перед будинком Держради в Іжевську. Збруч. URL: <https://zbruc.eu/node/91958>
12. У Києві презентували єдине у світі незалежне друковане видання народу ерзя – журнал ЁРZÄÑ VAL. Новинарня. URL: <https://novynarnia.com/2020/06/30/u-kyjevi-yedyne-u-sviti-nezalezhne-drukowane-vydannya-narodu-erzya-zhurnal-erzan-val/>